

Haar naam was Sarah

Van Tatiana de Rosnay verscheen eveneens bij Artemis & co:

Die laatste zomer
Kwetsbaar

TATIANA DE ROSNAY

Haar naam was Sarah

Vertaald door
Monique Eggermont
en Kitty Pouwels

Artemis & co

VERANTWOORDING MOTTO'S P. 7:

William Blake, 'Songs of Experience', vertaling

Jabik Veenbaas, in *A Thing of Beauty*. De bekendste gedichten uit de wereldliteratuur.

Verzameld en ingeleid door Menno Wigman en Rob Schouten

(Amsterdam: Bert Bakker, 2005).

Irène Némirovsky, *Storm in juni*, vertaling Manik Sarkar (Breda: De Geus, 2005).

Op p. 214 en 215 staan fragmenten uit de toespraak die premier Raffarin op 21 juli 2002 hield tijdens de zestigste herdenking van de Vel d'Hiv'-razzia.

Eerste druk 2007

Zesenvertigste druk 2010

ISBN 978 90 472 0079 6

© 2006 Éditions Héloïse d'Ormesson. This book is published by arrangement with Literary Agency Wandel Cruse

© 2007 Nederlandse vertaling Artemis & co, Amsterdam,

Monique Eggermont en Kitty Pouwels

Oorspronkelijke titel *Sarah's Key*

Oorspronkelijke uitgever Éditions Héloïse d'Ormesson

Omslagontwerp Marty van Baar

Omslagillustratie © Anna Classon

Foto auteur © Philippe Matsas / Agence Opale

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers n.v., Antwerpen

Voor Stella, mijn moeder

Voor mijn prachtige, rebelse Charlotte

Ter gedachtenis van Natacha,
mijn grootmoeder (1914-2005)

Mijn god! Wat doet dit land me aan?
Laten we het, omdat het me heeft verstoten,
koelbloedig aanschouwen, laten we toekijken
hoe het zijn eer en zijn leven verliest.

– Irène Némirovsky, *Storm in juni*

Tijger, tijger, vlammenpracht
In de wouden van de nacht;
Wat was de hand, het eeuwig oog
Dat jouw gevreesde strepen boog?

– William Blake, *Songs of Experience*

VOORWOORD

De personages in deze roman zijn volkomen fictief. Maar verschillende van de beschreven gebeurtenissen zijn dat niet, met name de gebeurtenissen die in de zomer van 1942 plaatsvonden in bezet Frankrijk, en in het bijzonder de grote razzia van het 'Vélodrome d'Hiver', die midden in Parijs plaatsvond op 16 juli 1942.

Dit is geen historisch werk en ik heb het ook niet als zodanig bedoeld. Het is mijn eerbetoon aan de kinderen van het Vel d'Hiv'. De kinderen die nooit zijn teruggekomen.

En aan degenen die het kunnen navertellen.

Tatiana de Rosnay

PARIJS, JULI 1942

Het meisje hoorde het harde gebons op de deur het eerst. Haar kamer lag het dichtst bij de ingang van het appartement. Ze was nog zo versuft van de slaap dat ze eerst dacht dat het haar vader was die uit zijn schuilplaats in de kelder naar boven kwam. Hij had natuurlijk zijn sleutels vergeten en was ongeduldig omdat niemand zijn eerste, bescheiden kloep had gehoord. Maar toen klonken de stemmen, hard en wreed in de stilte van de nacht. Dit had niets met haar vader te maken. ‘Politie! Opendoen! Nu!’ Het gebons begon weer, harder. Het weerklonk tot in het diepst van haar botten. Haar jongere broer, die in het bed naast het hare lag te slapen, bewoog. ‘Politie! Opendoen! Opendoen!’ Hoe laat was het? Ze tuurde door de gordijnen. Het was nog donker buiten.

Ze was bang. Ze herinnerde zich de gedempte gesprekken die ze ’s avonds laat had opgevangen, toen haar ouders dachten dat ze sliep. Ze was naar de deur van de woonkamer geslopen, en daar had ze staan luisteren en door een kleine spleet in het hout gegluurd. De nerveuze stem van haar vader. Het bezorgde gezicht van haar moeder. Ze spraken in hun moedertaal, die het meisje verstond, al sprak ze die niet zo vloeiend als zij. Haar vader had op fluisterton gezegd dat de tijd die voor hen lag moeilijk zou worden. Dat ze dapper en heel voorzichtig moesten zijn. Hij gebruikte vreemde, onbekende woorden als ‘kampen’, ‘een razzia, een grote razzia’, ‘arrestaties in de vroege ochtend’, en het meisje vroeg zich af wat dat allemaal betekende. Haar vader had gemompeld dat alleen de mannen gevaar liepen, niet de vrouwen, niet de kinderen, en dat hij zich elke avond in de kelder zou verschuilen.

Hij had het meisje 's ochtends uitgelegd dat het veiliger was als hij een tijdje beneden ging slapen. Totdat 'een en ander veilig' was. Wat was 'een en ander' precies? dacht het meisje. Wat was 'veilig'? Wanneer zou 'een en ander' weer 'veilig' zijn? Ze wilde weten wat hij had bedoeld met 'kamp' en 'razzia', maar ze zat erover in dat ze zou moeten bekennen dat ze haar ouders een paar keer had afgeluisterd. Dus had ze het hem niet durven vragen.

'Opendoen! Politie!'

Had de politie papa in de kelder gevonden? vroeg ze zich af. Waren ze daarvoor hier, was de politie hier gekomen om papa mee te nemen naar de plekken die hij tijdens die nachtelijke fluistergesprekken had genoemd: naar de 'kampen', ver weg, buiten de stad?

Het meisje trippelde snel en geruisloos door de gang naar haar moeders slaapkamer. Haar moeder werd wakker toen ze een hand op haar schouder voelde.

'De politie is er, maman,' fluisterde het meisje. 'Ze bonzen op de deur.'

Haar moeder schoof haar benen onder de lakens vandaan en streek haar haren uit haar ogen. Het meisje vond dat ze er moe uitzag, oud, veel ouder dan de dertig jaren die ze telde.

'Zijn ze gekomen om papa mee te nemen?' wilde het meisje weten, terwijl ze haar handen op haar moeders armen legde. 'Zijn ze hier voor hem?'

De moeder gaf geen antwoord. Weer die harde stemmen op de gang. De moeder trok snel een ochtendjas aan over haar nachthemd, daarna nam ze het meisje bij de hand en liep naar de deur. Haar hand was warm en klam, als van een kind, dacht het meisje.

'Ja?' zei de moeder timide, zonder de klink van de deur te lichten.

Een mannenstem. Hij riep hard haar naam.

'Ja, monsieur, dat ben ik,' antwoordde ze. Haar accent was duidelijk te horen, klonk bijna schrill.

'Opendoen. Nu. Politie.'

De moeder bracht een hand naar haar hals, en het meisje zag hoe bleek ze was. Ze leek uitgeput, versteend. Alsof ze geen stap meer kon zetten. Het meisje had nog nooit zo'n angst op haar moeders gezicht gezien. Ze voelde dat haar mond droog werd van narigheid.

De mannen bonsden weer. De moeder deed met onhandige, trillende vingers

de deur open. Er ging een schok door het meisje heen, ze had groengrijze uniformen verwacht.

Er stonden twee mannen. De een was een politieagent, in een donkerblauwe cape tot op de knie, en met een hoge, ronde pet op. De ander droeg een beige regenjas. Hij had een lijst in zijn hand. Weer zei hij de naam van de vrouw. En de naam van de vader. Hij sprak perfect Frans. Dan zijn we veilig, dacht het meisje. Als ze Frans zijn, en niet Duits, lopen we geen gevaar. Als ze Frans zijn, zullen ze ons geen kwaad doen.

De moeder trok haar dochter dicht tegen zich aan. Het meisje voelde het hart van de vrouw door haar ochtendjas heen bonzen. Ze wilde haar moeder van zich afduwen, ze wilde dat haar moeder recht overeind ging staan en de mannen fier in de ogen keek, dat ze zich niet zo klein maakte, dat ze ervoor zorgde dat haar hart niet zo tekeerging als dat van een angstig dier. Ze wilde dat haar moeder dapper was.

‘Mijn man... is hier niet,’ stamelde de moeder. ‘Ik weet niet waar hij is. Ik weet het niet.’

De man in de beige regenjas drong naar binnen.

‘Opschieten, madame. U hebt tien minuten. Pak wat kleren in. Genoeg voor een paar dagen.’

De moeder verroerde zich niet. Ze staarde de politieagent aan. Hij stond in de vestibule, met zijn rug naar de deur. Hij keek ongeïnteresseerd, verveeld. Ze legde een hand op zijn donkerblauwe mouw.

‘Monsieur, alstublieft –’ begon ze.

De politieagent draaide zich om en sloeg haar hand weg. Hij had een hardvochtige, lege blik in zijn ogen.

‘U hebt me gehoord. U gaat met ons mee. Uw dochter ook. Doe gewoon wat u wordt gezegd.’

PARIJS, MEI 2002

Bertrand was te laat, zoals gewoonlijk. Ik probeerde me er niet aan te storen, maar dat deed ik toch. Zoë leunde verveeld tegen de muur. Ze leek zo op haar vader, soms moest ik erom glimlachen. Maar vandaag niet. Ik keek omhoog naar het eeuwenoude, hoge gebouw. Mamés huis. Het oude appartement van Bertrands grootmoeder. En wij zouden daar gaan wonen. We zouden de boulevard du Montparnasse met zijn lawaaierige verkeer, zijn vanwege drie nabijgelegen ziekenhuizen af en aan rijdende ambulances, zijn cafés en restaurants, verruilen voor deze rustige, smalle straat aan de rechteroever van de Seine.

De Marais was geen arrondissement waarmee ik vertrouwd was, hoewel ik de vergane glorie ervan bewonderde. Was ik blij met de verhuizing? Ik wist het nog niet zo net. Bertrand had me niet echt naar mijn mening gevraagd. We hadden het er eigenlijk nauwelijks over gehad. Met zijn gebruikelijke enthousiasme had hij de hele zaak in gang gezet. Zonder mij.

‘Daar is hij,’ zei Zoë. ‘Maar een halfuur te laat.’

We zagen hoe Bertrand over straat kwam aankuieren met zijn typische, sensuele loopje. Slank, donker, een en al sexy uitstraling: de archetypische Fransman. Hij was aan het bellen, zoals gewoonlijk. In zijn kielzog volgde zijn compagnon Antoine, met zijn baard en zijn blozende wangen. Hun kantoor lag aan de rue de

l'Arcade, vlak achter de Madeleine. Bertrand had lang deel uitgemaakt van een architectenbureau, al voordat we getrouwd waren, maar vijf jaar geleden was hij met Antoine voor zichzelf begonnen.

Bertrand zwaaide naar ons en wees toen met gefronste wenkbrauwen en een lang gezicht naar zijn telefoon.

'Alsof hij maar niet van die persoon af kan komen,' schimpte Zoë. 'Ja hoor.'

Zoë was pas elf, maar je kreeg soms het gevoel dat ze al een puber was. Ten eerste door haar lengte, waarbij al haar vriendinnen dwergen leken – en dat geldt ook voor mijn voeten, voegde ze er altijd genadeloos aan toe – en ten tweede door een vroegrijpe scherpzinnigheid die me vaak de adem benam. Er was iets volwassens aan haar ernstige, hazelnootbruine ogen, de bedachtzame manier waarop ze haar kin hief. Zo was ze altijd geweest, als klein kind al. Kalm, wijs, soms te wijs voor haar leeftijd.

Antoine kwam ons begroeten terwijl Bertrand zijn gesprek voortzette, bijna zo hard dat de hele straat kon meegenieten, terwijl hij met zijn handen door de lucht zwaaide, nog meer gezichten trok en zich van tijd tot tijd omkeerde om zich ervan te verzekeren dat we geen woord misten.

'Een probleempje met een architect,' verklaarde Antoine met een discrete glimlach.

'Een concurrent?' vroeg Zoë.

'Ja, een concurrent,' antwoordde Antoine.

Zoë zuchtte. 'Dat betekent dat we hier wel de hele dag kunnen blijven staan.'

Ik kreeg een idee. 'Antoine, heb jij misschien de sleutel van madame Tézacs appartement?'

'Die heb ik, Julia,' zei hij stralend. Antoine beantwoordde mijn Frans altijd met Engels. Ik neem aan dat hij dat deed om aardig te zijn, maar ergens irriteerde het me. Het gaf me het gevoel dat mijn Frans nog steeds niet deugde, terwijl ik hier al jaren woonde.

Antoine zwaaide met de sleutel. We besloten met z'n drieën naar boven te gaan. Bij de deur drukte Zoë met vaardige vingers de digicode in. We liepen over de lommerrijke, koele binnenplaats naar de lift.

‘Ik heb de pest aan die lift,’ zei Zoë. ‘Papa zou er wat aan moeten doen.’

‘Lieverd, hij gaat alleen de woning van je overgrootmoeder opknappen,’ legde ik uit. ‘Niet het hele gebouw.’

‘Nou, dat zou hij wel moeten doen,’ zei ze.

Terwijl we op de lift wachtten, snerpte uit mijn mobiele telefoon het Darth Vader-deuntje. Ik tuurde naar het nummer dat oplichtte op mijn scherm. Het was Joshua, mijn baas.

Ik nam op. ‘Yep?’

Joshua hield het kort en zakelijk. Zoals gewoonlijk. ‘Om drie uur hebben we je hier weer nodig. Afronding van de julinummers. Over en uit.’

‘Gee whiz,’ zei ik bijdehand. Ik hoorde hem aan de andere kant van de lijn grinniken voor hij ophing. Joshua scheen het altijd grappig te vinden als ik ‘gee whiz’ zei. Misschien deed het hem aan zijn jeugd denken. Ook Antoine leek geamuseerd door mijn ouderwetse amerikanismen. Ik stelde me zo voor dat hij ze opsloeg om ze vervolgens uit te proberen met zijn Franse accent.

De lift was een van die onnavolgbare Parijse gevallen met een minuscule cabine, een handmatig te bedienen ijzeren hek en dubbele houten deuren die onvermijdelijk in je gezicht zwaaiden. Ingeklemd tussen Zoë en Antoine – een tikkeltje ordinair met zijn Vétiver-geurtje – ving ik in de spiegel een glimp op van mijn gezicht, terwijl we naar boven gleden. Ik zag er even afgetakeld uit als de kermende lift. Wat was er gebeurd met die mooie meid uit Boston, Massachusetts, met haar frisse gezichtje? De vrouw die me aanstaarde had die gevreesde leeftijd tussen de vijf- en veertig en vijftig, dat niemandsland van verslapping, opkomende rimpels en een naderbij sluipende overgang.

‘Ik heb ook de pest aan deze lift,’ zei ik bars.

Zoë grijnsde en gaf me een kneepje in mijn wang. ‘Mam, zelfs Gwyneth Paltrow zou er in die spiegel uitzien als een lijk.’

Ik moest lachen. Dat was typisch een opmerking voor Zoë.

De moeder begon te snikken, eerst zachtjes, toen harder. Het meisje stond verbijsterd naar haar te kijken. In heel haar tienjarige leven had ze haar moeder nog nooit zien huilen. Ontsteld keek ze hoe de tranen over haar moeders witte, vertrokken gezicht gleden. Ze wilde haar moeder zeggen dat ze moest ophouden met huilen; de schaamte om haar moeder te zien snotteren waar deze vreemde mannen bij waren, was ondraaglijk. Maar de mannen besteedden geen aandacht aan haar moeders tranen. Ze commandeerden haar op te schieten. Geen getreuzel.

In de slaapkamer lag het jongetje nog te slapen.

‘Maar waar neemt u ons mee naartoe?’ vroeg haar moeder dringend. ‘Mijn dochter is Frans, ze is geboren in Parijs, waarom wilt u haar ook meenemen? Waar neemt u ons mee naartoe?’

De mannen zeiden niets meer. Dreigend en reusachtig torenden ze boven haar uit. De ogen van de moeder waren wit van angst. Ze ging naar haar kamer en liet zich op het bed zakken. Na een paar seconden rechtte ze haar rug en keerde zich naar het meisje. Haar stem was een hees gefluister, haar gezicht een strak masker. ‘Ga je broertje wekken. Kleed je aan, allebei. Pak wat kleren voor hem en jezelf. Schiet op. Kom, schiet op!’

Haar broertje was sprakeloos van angst toen hij door het kiertje van de deur gluurde en de mannen zag. Hij keek naar zijn moeder, die verformfaaid, snikkend haar spullen probeerde in te pakken. Hij verzamelde alle kracht in zijn vierjarige lijfje. Hij weigerde nog één stap te zetten. Het meisje probeerde hem over te halen.

Hij wilde niet luisteren. Bewegingloos stond hij daar met zijn armen over elkaar. Het meisje trok haar nachtjapon uit, pakte een katoenen blouse en een rok. Ze stak haar voeten in een paar schoenen. Haar broer keek naar haar. Ze konden hun moeder horen huilen in haar kamer.

‘Ik ga naar onze geheime plek,’ fluisterde hij.

‘Nee!’ drong ze aan. ‘Je gaat met ons mee, je móét.’

Ze pakte hem vast, maar hij wong zich los en glipte de lange, diepe inbouwkast in die achter de wand van hun slaapkamer schuilging. De kast waarin ze verstoppertje speelden. Daar verscholen ze zich altijd, ze sloten er zichzelf in op en het was als het ware hun eigen huisje. Maman en papa wisten ervan, maar lieten dat niet merken. Dan riepen ze hun namen en zeiden ze op luide, vrolijke toon: ‘Waar zijn die kinderen toch? Wat gek, net waren ze nog hier!’ En dan zaten haar broertje en zij te giechelen van de pret.

Ze hadden daarbinnen een zaklantaarn en wat kussens, speelgoed en boeken, en zelfs een veldfles met water die maman elke dag bijvulde. Haar broertje kon nog niet lezen, dus het meisje las hem hardop *Un bon petit Diable* voor. Hij was dol op het verhaal van het weeskind Charles en de verschrikkelijke madame Mac’Miche, en hoe Charles haar haar gemene streken betaald zette. Keer op keer las ze het hem voor.

Het meisje kon haar broertje vanuit het donker naar haar zien gluren. Hij hield zijn favoriete teddybeer tegen zich aan geklemd, hij was niet meer bang. Misschien zou hij daar wel veilig zijn. Hij had water en de zaklantaarn. En hij kon naar de plaatjes in het boek van de Comtesse de Ségur kijken; zijn favoriete was dat van Charles’ schitterende wraak. Misschien moest ze hem daar maar even laten zitten. De mannen zouden hem nooit kunnen vinden. Later op de dag zou ze terugkomen om hem te halen, als ze weer naar huis mochten. En papa, die nog in de kelder was, zou als hij weer boven kwam ook weten waar de jongen zat.

‘Ben je bang daarbinnen?’ vroeg ze zachtjes, terwijl de mannen hen riepen.

‘Nee,’ zei hij. ‘Ik ben niet bang. Sluit me maar op. Ze krijgen me niet te pakken.’

Ze sloot de deur voor het kleine witte gezichtje en draaide de sleutel om. Toen liet ze de sleutel in haar zak glijden. Het slot werd verborgen door een draaimechaniekje in de vorm van een neplichtknopje. Je kon de omtrek van de kast onmo-

gelijk zien in de betimmering van de wand. Ja, daar zou hij veilig zijn. Dat wist ze zeker.

Het meisje zei zachtjes zijn naam en legde haar vlakke handpalm tegen het houten paneel. 'Ik kom je straks halen. Ik beloof het.'